

УДК 378:001

**Степашко Володимир Олексійович,
доктор педагогічних наук, професор
кафедри управління та моніторингу
якості освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»**

МЕХАНІЗМИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті проаналізовано сучасний стан забезпечення якості системи вищої освіти в Україні та визначено механізми демократизації національної системи управління якістю вищої освіти.

Визначено показники для оцінювання якості освітньої діяльності ВНЗ, умови забезпечення якості вищої освіти та вимоги до її якості, критерії та якісні показники оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників ВНЗ, які можуть бути використані в процесі розроблення стандартів професійної діяльності.

Конкретизовано вимоги до змісту та результатів освітньої діяльності ВНЗ за кожним рівнем вищої освіти. Розкрито ринковий механізм функціонування системи вищої освіти. Окреслено шляхи забезпечення якості сучасної вищої освіти та якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення системи управління якістю національної вищої освіти. Вони можуть знайти практичне застосування у процесі розроблення національних стандартів системи управління якістю вищої освіти.

Ключові слова: система, управління, якість, моніторинг, освітня діяльність.

Степашко Владимир Алексеевич

МЕХАНИЗМЫ ДЕМОКРАТИЗАЦИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье проанализировано современное состояние обеспечения качества системы высшего образования в Украине, определены механизмы демократизации национальной системы управления качеством высшего образования.

Определены показатели для оценивания качества образовательной деятельности ВУЗов, условия обеспечения качества высшего образования и требования к его качеству, критерии и качественные показатели оценивания профессиональной деятельности научно-педагогических работников, которые могут быть использованы в процессе разработки стандартов профессиональной деятельности.

Конкретизированы требования к содержанию и результатам образовательной деятельности ВУЗов в соответствии с уровнем высшего образования. Раскрыт рыночный механизм функционирования системы высшего образования. Определены пути обеспечения качества современного высшего

образования и качества образовательной деятельности высших учебных заведений. Разработаны рекомендации по усовершенствованию системы управления качеством национального высшего образования. Они могут найти практическое применение в процессе разработки национальных стандартов системы управления качеством высшего образования.

Ключевые слова: система, управление, качество, мониторинг, образовательная деятельность.

Stepashko VolodimirOleksiyovich

MECHANISMS DEMOCRATIZATION OF THE NATIONAL SYSTEM OF QUALITY MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION

Abstract. *The current state of higher education of Ukraine is analyzed in the article. The mechanisms democratization of the national system of quality management in higher education are determined.*

It is shown, that the system of quality management in the national higher education is functioning because of the implementation universal and modernized (controlling, monitoring, correction) functions-tasks by subjects on the subsystem levels.

The indices for evaluating the quality of higher education institutions, conditions and requirements of the quality of higher education; criteria and quality the indices for evaluating professional activity of the research and educational workers of higher educational institutions (which can be used in the development of standards for professional activity) are defined.

The requirements for the content and results of the educational activity at each level of higher education are concretized.

The market mechanism of higher quality education is developed.

The ways to ensure quality of modern higher education and quality of educational activity in higher educational institutions are outlined.

The recommendations for improving of the national system of quality management in higher education are developed. They may find practical application in the development of the national standards for the system of quality management in higher education.

Key words: *system, management, quality, monitoring, educational activity.*

Постановка проблеми

Актуальність проблеми дослідження. У системі управління інструментарієм оцінювання показників якості вищої освіти та якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів (ВНЗ) є незалежна національна акредитація та рейтингування. Не викликає сумніву той факт, що якісні показники освітньої діяльності ВНЗ позитивно впливають на рівень конкурентоспроможності фахівців на ринку праці. Нині необхідно прискорити процес трансформації системи державного управління якістю вищої освіти в самоорганізовану систему (моіва йдеться про систему внутрішнього забезпечення якості).

Застарілі принципи адміністрування, неврахування прав учасників освітнього процесу, підходів в управлінні вищою освітою, тривале відчуження від системи вищої освіти західноєвропейських країн, жорстка централізація управління вищою освітою, слабкість громадського контролю, зв'язків освіти, науки та бізнесу,

недостатньо розвинута ринкова інфраструктура науки, відсутність мотивації студентів, науково-педагогічних працівників, роботодавців, урядових і неурядових організацій, недостатньо розроблена критеріальна основа оцінювання результатів освітньої діяльності та недостатньо розвинута матеріально-технічна база ВНЗ, фінансування вищої освіти за залишковим принципом є головними причинами низького рівня якості вищої освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Концепція створення й забезпечення функціонування національної системи моніторингу якості освіти визначає такі її *пріоритети*: вільний доступ до інформації про стан національної системи освіти на різних її рівнях — рівні навчального закладу, району, регіону, країни відповідно до показників (індикаторів) та вплив на підвищення якості національної системи освіти завдяки відкритому, прозорому громадсько-державному управлінню освітою².

У Законі України «Про вищу освіту» (ст. 1 — «Основні терміни та їх визначення») подано таке визначення поняття «*якість освітньої діяльності*»: це рівень організації освітнього процесу у ВНЗ, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань¹. Стандарт вищої освіти використовується для визначення й оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності ВНЗ (знань, умінь, навичок, компетентностей (ст. 10, п. 2)¹.

Проте в такому формулюванні (ст. 9, п. 1 Закону України «Про вищу освіту») стандарт освітньої діяльності не є універсальним еталоном, оскільки він описує мінімальні вимоги до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу вищого навчального закладу. Не викликає сумніву, що переважна більшість регіональних ВНЗ у зіставленні з дослідницькими мають різний рівень матеріально-технічного, кадрового й інформаційного забезпечення. У процесі оцінювання якості результатів освітньої діяльності ці ВНЗ знаходяться в нерівних стартових умовах, а тому їх результати суттєво відрізнятимуться і вони отримають нижчий рейтинг.

Низький рівень здобутих особою знань, умінь і навичок, компетентностей не свідчить про неякісну вищу освіту і навпаки. Причиною може бути низький рівень внутрішньої мотивації студента, його самоорганізації. Отже, «якість вищої освіти» — категорія філософська.

Поняття «якість» набуває істинного змісту лише у випадку визначення сукупності непараметричних показників, урахування чинників (зовнішніх і внутрішніх змінних), які впливають на якість.

Категорію «якість вищої освіти» законодавець розуміє так: це кінцеві результати освітньої діяльності ВНЗ, зокрема, рівень здобутих особою знань, умінь, навичок, компетентностей відповідно до стандартів вищої освіти. Тому моніторинг має бути спрямований на періодичне визначення рівня здобутих особою знань, умінь, навичок, компетентностей відповідно до стандартів вищої освіти.

² Концепція створення й забезпечення функціонування національної системи моніторингу якості освіти [електронний ресурс]. — Режим доступу : iitzo.gov.ua

¹ Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII // Голос України. — 2014. — № 148. — С. 10; 9–19.

На жаль, у Законі України «Про вищу освіту» не визначено якісні показники, які характеризують та конкретизують рівень знань, умінь, практичних навичок, які забезпечують отримання кінцевих результатів освітньої діяльності. У ньому визначено лише вимоги Національного агентства щодо забезпечення якості освітньої діяльності ВНЗ та якості вищої освіти. Тому відсутність рекомендацій експертів Національного агентства з оцінювання якості освітньої діяльності ВНЗ та якості вищої освіти унеможлиблюють дотепер організацію ефективного моніторингу. Ці показники мають бути визначені в ОПП, ОНП у межах спеціальності та конкретизовані у навчальних робочих програмах нормативних дисциплін.

Забезпечення якості вищої освіти в США детально описано В. Ковтунець⁴. Автор зазначає, що «якість вищої освіти в США врегульовується балансом між ринком праці та ринком освітніх послуг і забезпечується сучасною практикою, зокрема, внутрішніми та зовнішніми заходами (за допомогою процедур акредитації освітніх програм та акредитації ВНЗ); акредитація освітньої програми здійснюється з метою оцінювання якості освітньої діяльності відповідно до програми та якості результатів навчання»⁴.

Мета статті: розкрити механізми демократизації національної системи управління якістю вищої освіти.

Виклад основного матеріалу

Ринковий механізм функціонування системи вищої освіти виглядає так:

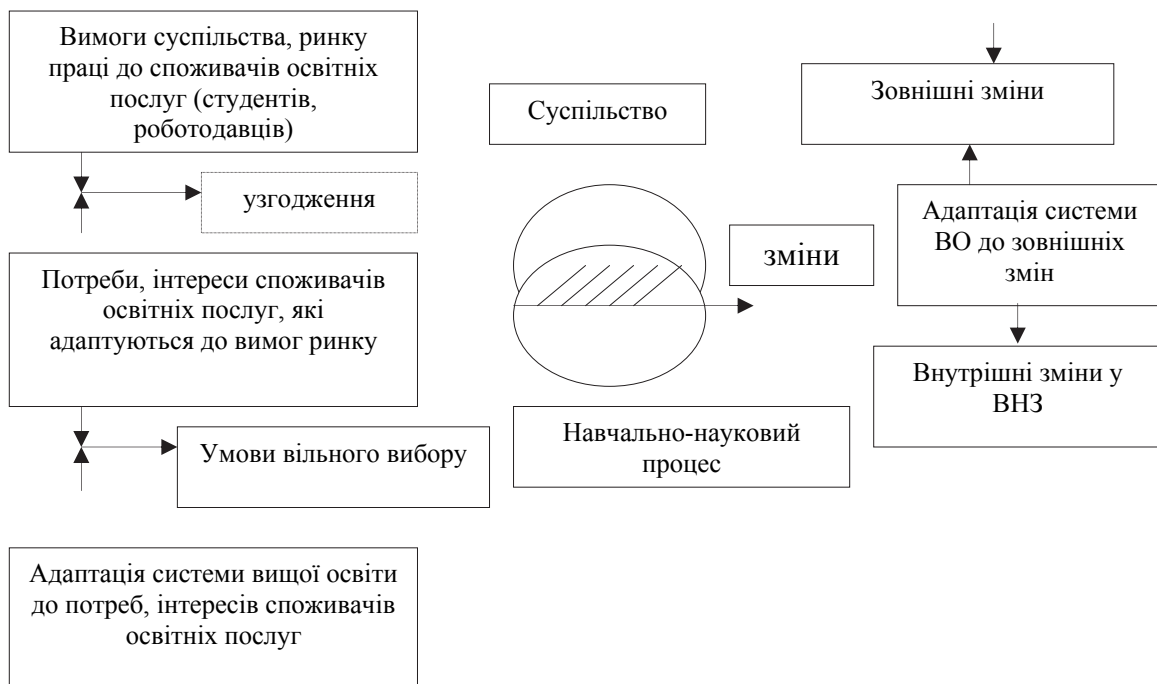

Рис. Ринковий механізм функціонування системи вищої освіти

У п. 70 «Моніторинг якості освіти» Порядку проведення зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти зазначено, що «моніторинг

⁴ Ковтунець В. В. Забезпечення якості вищої освіти у США / В. В. Ковтунець // Вісник «Тестування і моніторинг в освіті». — 2015. — № 4/5. — С. 44.

проводиться відповідно до програм, в яких визначено індикатори, умови його проведення, порядок визначення та оголошення результатів; він проводиться шляхом обстеження об'єктів освітньої діяльності, визначення показників та проведення аналізу стану функціонування системи освіти на *локальному* (дослідження діяльності ВНЗ), *регіональному* (дослідження стану функціонування регіональної системи освіти), *загальнодержавному* (дослідження певних показників освітньої системи в цілому) та *міжнародному* рівнях»⁵.

У ньому визначено такі об'єкти моніторингу якості освіти: неперсоніфікована інформація про учасників зовнішнього оцінювання; процеси, що протікають у системі освіти, характеристика її стану; результати навчальної діяльності; навчально-методичне, матеріально-технічне, нормативно-правове, кадрове забезпечення освітнього процесу. Серед методів моніторингу якості освіти у Положенні визначено опитування різних груп респондентів; тестування; збір статистичних даних про стан системи освіти (за визначеною формою); вивчення документів навчальних закладів, місцевих органів управління освітою⁵.

Ми визначили такі *якісні показники* для моніторингу якості освітньої діяльності ВНЗ: кадрове забезпечення (ідеться про якісний склад науково-педагогічних працівників) (НПП), відповідність кваліфікації НПП визначеним вимогам та посадам, які вони обіймають; рівень матеріально-технічної бази ВНЗ; результати підвищення кваліфікації науково-педагогічними працівниками; фактичне виконання НПП основних видів робіт, передбачених індивідуальними планами; результати атестації НПП; якість організації навчально-наукової та науково-дослідницької діяльності студентів (мовиться про рівень науково-методичного забезпечення управління означеними видами діяльності, зокрема, про якість розроблення НПП навчальних, робочих програм, методичних розробок); результати діяльності аспірантури, докторантури; умови (матеріально-технічна база, забезпечення житлом, рівень заробітної плати), в яких здійснюється професійна діяльність НПП та студентів (забезпечення стипендією та житлом у гуртожитках); рівень інноваційної активності НПП (винахідництво, патентування, ліцензування винаходів), дослідницької активності НПП; рівень інформаційного забезпечення управління ВНЗ (наявність спеціалізованих програм управління навчальним процесом, СУБД); застосування результатів наукових досліджень викладачів у навчальному процесі; працевлаштованість випускників. Ці показники експерти мають враховувати у процесі акредитації освітньої діяльності ВНЗ за освітньо-професійними чи освітньо-науковими програмами, у тому числі спеціальних самостійних підрозділів з урахуванням специфіки підготовки фахівців. Водночас на якість результатів освітньої діяльності впливають такі чинники:

1. Експорт освітніх послуг (створення філій за кордоном, залучення іноземних студентів на навчання).
2. Кількість освітніх програм, відповідно до яких НПП викладають дисципліни англійською мовою.
3. Стажування НПП за кордоном.

⁵ Порядок проведення зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти // Урядовий кур'єр. — 2015. — № 160. — С. 13.

4. Місія сучасного викладача (активізувати навчально-пізнавальну діяльність студентів; стимулювати навчання; впливати на внутрішню мотивацію; спрямовувати на творчу діяльність, самоорганізацію, саморозвиток; створювати умови для саморозвитку; реалізувати принцип нероздільності навчання і виховання, науково-дослідницької діяльності; забезпечувати національну і полікультурну спрямованість освіти; сповідувати принцип гуманізму, цінності та ідеали; дотримуватися дидактичних принципів навчання та морально-етичних норм.

Перелічені якісні показники мають забезпечити кінцеві результати освітньої діяльності.

У процесі оцінювання освітньо-наукових програм експерти мають враховувати рівень інтеграції навчальних дисциплін, міждисциплінарних зв'язків, дослідницьку складову (мовиться про питому вагу науково-дослідницької роботи студентів у навчальних програмах на різних рівнях вищої освіти), оптимальне співвідношення між професійною та гуманітарною складовими освіти для різних спеціальностей.

Стратегія ВНЗ має бути спрямована на забезпечення якості освітньої діяльності за таких умов: упровадження у ВНЗ стандартів освітньої діяльності (ідеться про сукупність мінімальних вимог до кадрового, навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення освітнього процесу) та стандартів вищої освіти (мається на увазі сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності ВНЗ для кожного рівня освіти та в межах кожної спеціальності відповідно до національної рамки кваліфікацій); функціонування у ВНЗ системи забезпечення якості вищої освіти в Україні (тобто функціонування системи зовнішнього, внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності ВНЗ та якості вищої освіти), якості діяльності Національного агентства; автономії університетів; упровадження системи моніторингу освітньої діяльності ВНЗ та результатів їх освітньої діяльності; отримання ВНЗ статусу дослідницьких університетів; проведення ВНЗ України освітньої діяльності спільно з іноземними ВНЗ за узгодженими освітніми програмами; інтеграції наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності ВНЗ і наукових установ НАН України, національних галузевих академій наук; проведення наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності науково-педагогічних працівників і студентів; якісного складу НПП та функціонування системи конкурсного відбору НПП на вакантні посади; додаткового фінансування урядом ВНЗ за результатами моніторингу освітньої діяльності, упровадження державного та громадського контролю у сфері вищої освіти; відповідальності суб'єктів управління ВНЗ за низький рівень результатів освітньої діяльності.

Серед умов динамічного розвитку системи вищої освіти є конкуренція, вибір, децентралізація, автономія.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» вищі навчальні заклади зобов'язані оприлюднювати на своїх офіційних веб-сайтах інформацію про реалізацію своїх прав і виконання зобов'язань (ст. 32, п. 43); кошторис на поточний рік та всі зміни до нього, звіт про виконання та надходження коштів, інформацію щодо проведення тендерних процедур, штатний розпис на поточний рік (ст. 79, п. 4). Керівник ВНЗ зобов'язаний оприлюднювати щорічний звіт про свою діяльність на офіційному веб-сайті ВНЗ (ст. 34, п. 5). У Законі України «Про вищу освіту» також

зазначено, що розмір плати за весь термін навчання або за надання додаткових освітніх послуг підлягає оприлюдненню у засобах масової інформації на офіційних веб-сайтах ВНЗ (ст. 73, п. 7)¹.

Відповідно до наказу МОН № 166 від 19 лютого 2015 року «Деякі питання оприлюднення інформації про діяльність вищих навчальних закладів³ та з ініціативи Аналітичного центру CEDOS започатковано процедуру рейтингування національних та інших університетів, згідно з принципом відкритості для громадськості та держави⁶.

Аналітичний центр організував моніторинг доступності інформації на сайтах 96 ВНЗ, які мають статус національних переважно на основі чотирьох індикаторів, зокрема «адміністративна прозорість», «фінансова прозорість», «перспективний план стратегічного розвитку ВНЗ», «зміст та форми навчання» та відповідно до сорока показників⁶.

Крім зазначених вище, доцільно виокремити й такі індикатори: «матеріально-технічна база закладу» (комп'ютерна база, інтернет-ресурси, кількість облаштованих гуртожитків, їдальні, плавальні басейни, спортивні зали, майданчики, бібліотеки); «структурні підрозділи ВНЗ та їх діяльність» (факультети, навчально-наукові інститути, кафедри, бібліотека, аспірантура, докторантура, проектні інститути, філії тощо); «наукові школи» (тематика, керівник, підготовка PhD за напрямками діяльності наукових шкіл); інноваційна структура ВНЗ» (технополіси, технопарки, бізнес-інкубатори та їх інноваційна діяльність).

У процесі навчання, зорієнтованого на студентів, та науково-дослідницької діяльності студентів науково-педагогічні працівники застосовують особистісно орієнтований підхід. Реалізуючи означений підхід, вони застосовують переважно проблемний, експериментальний та дослідницький методи навчання. Проте застосування в навчально-науковій та науково-дослідницькій діяльності студентів особистісно орієнтованого підходу та означених методів навчання потребує розвинутої матеріально-технічної бази, інфраструктури ВНЗ, високого рівня кваліфікації НПП, які є чинниками забезпечення якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів. Своєчасно застосовані НПП особистісно орієнтований підхід і зазначені методи сприятимуть усвідомленій демократизації, розвитку креативно-критичного мислення студентів.

Виокремимо принципи навчання, зорієнтованого на студентів: селективності (Що вивчати? Як навчатися?); трансформації результатів освітньої діяльності (знань, практичних умінь, навичок) у професійну діяльність; особистісно орієнтованого підходу до розроблення змісту програм навчальних дисциплін; врахування внутрішньої мотивації студентів (потреб, інтересів, інтенцій), потенційних можливостей особи; зворотного комунікативного зв'язку; диференціювання завдань в індивідуальній роботі студентів; ініціативності у виборі тематики науково-дослідницьких робіт студентів; мінімізації чисельності групи під час проведення

¹ Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII // *Голос України*. — 2014. — № 148. — С. 9–19.

³ Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2015 р. № 166 «Деякі питання оприлюднення інформації про діяльність вищих навчальних закладів» // *Вісник «Тестування і моніторинг в освіті»*. — 2015. — № 4/5. — С. 17–18.

⁶ Стадний Є. Рейтинг прозорості національних університетів / Є. Стадний // *Вісник «Тестування і моніторинг в освіті»*. — 2015. — № 6. — С. 4–16.

практичних занять; самоорганізації навчання; рефлексії; спрямованості на системність знань; мотивування й стимулювання навчальної діяльності; адаптивності (адаптування методів навчання до різних категорій студентів); мобільності студентів і науково-педагогічних працівників.

Перевагами навчання, зорієнтованого на студентів, є зосередженість на процесах, явищах, механізмах, а не на змісті дисципліни; ініціювання самоорганізації і самоспрямованості навчання.

Сформулюємо такі *вимоги* до якості вищої освіти України:

1. Відповідність якості вищої освіти Національним стандартам якості.
2. Відповідність якості вищої освіти моделі Національної системи цінностей, зокрема:
 - свобода, вибір, довіра до системи вищої освіти;
 - вплив вищої освіти на соціальний прогрес; створення нових знань; розроблення і впровадження передових інноваційних технологій;
 - академічна свобода, автономія;
 - преактивний розвиток ВНЗ відповідно до власних стратегій;
 - високий рівень академічної культури всіх учасників освітньої діяльності;
 - авторитетна вища освіта;
 - результативне функціонування «трикутника знань» (освіта, наука, бізнес).
3. Конкурсний відбір науково-педагогічних працівників.
4. Конкурсна основа бюджетного фінансування наукових розробок.
5. Розвинута ринкова інфраструктура науки.
6. Якісний склад науково-педагогічних працівників ВНЗ.
7. Розвинута матеріально-технічна база ВНЗ.
8. Високий рівень методичного, правового, інформаційного, організаційного, психологічного забезпечення управління вищими навчальними закладами.
9. Розвинута інноваційна інфраструктура ВНЗ (функціонування технологічних парків, полісів, бізнес-інкубаторів).
10. Результативне функціонування наукових шкіл, аспірантури, докторантури.
11. Мобільність студентів і викладачів.
12. Міжнародне співробітництво в галузі науки.
13. Участь колективів ВНЗ у міжнародних програмах (Горизонт 2020), проектах.

Окреслимо *шляхи* забезпечення якості вищої освіти та якості освітньої діяльності ВНЗ:

- взаємозв'язок освіти, науки та бізнесу («трикутник знань»);
- упровадження студенто-центрованого навчання (SCL);
- контроль за достовірністю інформації про систему освіти;
- застосування механізмів забезпечення демократизації вищої освіти — *державно-громадського* управління освітою, зокрема, створення інформаційної платформи — національного порталу (TRUST) для забезпечення якості вищої освіти (веб-порталу та веб-сайтів ВНЗ), безпосереднього зв'язку між суспільством та освітою через громадський контроль за достовірною інформацією про систему освіти;

- відпрацювання педагогічних технологій навчання з використанням віртуальних середовищ;
- підвищення якості викладання відповідно до ОПП та ОНП на відповідних рівнях вищої освіти;
- упровадження системи автоматизації експерименту на основі методу комп'ютерного моделювання результатів;
- контроль та звітність за результатами освітньої діяльності;
- у SCL-навчанні — застосування особистісно орієнтованого підходу, проблемного, дослідницького методів навчання, case-методу (аналізу конкретних ситуацій), інтерактивних методів (генерування ідей, креативної ідеї), методів активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів («мозкового штурму», брейнстормінгу); форм організації навчального процесу (майстер-класів, групових презентацій, роботи в малих групах);
- професійний розвиток науково-педагогічних працівників.

Рейтингування ВНЗ є одним із методів оцінювання, що сприяє якості вищої освіти, проте він не є головним орієнтиром для оцінювання результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів.

У Законі України «Про вищу освіту» (статті 9, 10) доцільно *розширити вимоги* до змісту та результатів освітньої діяльності ВНЗ за кожним рівнем вищої освіти, зокрема впроваджувати:

- міжнародні академічні стандарти щодо публікації дослідницьких розвідок у вітчизняних наукових журналах;
- національні стандарти професійної діяльності науково-педагогічних працівників з урахуванням міжнародних;
- оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників студентами та колегами на основі таких *критеріїв*: «якість викладання», «якість наукової роботи», «якість навчально-методичної роботи», «рівень кваліфікації», «підвищення кваліфікації».

Оцінювання професійної діяльності науково-педагогічних працівників є чинником підвищення якості навчально-наукової й науково-дослідницької діяльності студентів. Визначені нами *критерії* є основою для розроблення *стандартів професійної діяльності* науково-педагогічних працівників вищої школи.

Критерій «якість викладання» містить такі показники: рівень кваліфікації НПП; досвід викладання у ВНЗ; якість розроблених лекцій відповідно до вимог ВНЗ; відповідність змісту лекції змісту освітньо-професійної чи освітньо-наукової програми (ОПП, ОНП); застосування креативних (проблемного, дослідницького) та інноваційних методів навчання; застосування результатів наукових досліджень НПП у навчально-науковій діяльності студентів.

Критерій «якість наукової роботи» враховує фактичне виконання індивідуального плану за розділом «Наукова робота» (показники: кількість публікацій; відгуки рецензентів).

Критерій «якість навчально-методичної роботи» враховує фактичне виконання індивідуального плану викладача за розділом «Методична робота»

(показники критерію: кількість розроблених навчальних планів, робочих навчальних програм, методичних рекомендацій, підручників, лекцій та їх якість) та вчене звання.

Критерій «рівень кваліфікації» містить показник «науковий ступінь» та «кваліфікація».

Критерій «підвищення кваліфікації» враховує результати атестації, стажування у межах останніх п'яти років.

Висновки

Якість вищої освіти держава, ВНЗ забезпечують на основі вимог та створених умов за допомогою системи управління якістю. Засобом управління якістю вищої освіти є моніторингова технологія. Моніторинг є функцією управління. Інструментом моніторингу є стандарт вищої освіти, стандарт освітньої діяльності, стандарт професійної діяльності науково-педагогічних працівників, нормативні моделі діяльності суб'єктів управління якістю вищої освіти.

Розкрито *адаптивні механізми демократизації національної системи управління якістю вищої освіти: узгодження* вимог суспільства, ринку праці з потребами, інтересами споживачів освітніх послуг (роботодавців, студентів); *умови вільного вибору*, які є наслідком адаптації системи управління якістю вищої освіти до потреб, інтересів споживачів освітніх послуг; державно-громадське управління вищою освітою на засадах *прозорості і відкритості, забезпечення прав і свобод* учасників освітнього процесу.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі

Подальшими розвідками будуть питання спрямованої самоорганізації учасників освітнього процесу.

Рекомендації

1. Розробити і розміщувати на веб-сайтах ВНЗ стратегічний план розвитку вищих навчальних закладів на основі результатів попередніх моніторингових оцінювань.
2. Науково-методичним комісіям спрямувати вектор стандартів на професійну практичну підготовку студентів.
3. Зобов'язати роботодавців через законодавство брати участь у розробленні стандартів вищої освіти на певних рівнях вищої освіти і за спеціальностями.
4. Упроваджувати відкрите звітування учасників освітнього процесу щодо академічних досягнень.
5. Зважувати досягнення відповідно до рівня значущості результатів для суспільства.
6. Розподіляти фінансові і матеріальні ресурси між ВНЗ за результатами оцінювання їх досягнень відповідно до об'єктивних критеріїв та показників, узгоджених на національному рівні.
7. Упроваджувати процедуру громадського запиту на відповідність національної системи вищої освіти міжнародному рівню.
8. Запроваджувати стратегічне планування розвитку вищих навчальних закладів.

9. Освітній моніторинг має супроводжуватися розробленням програм розвитку на підсистемних рівнях управління вищою освітою.

10. Посилити громадський контроль щодо державних зобов'язань стосовно розвитку вищої освіти і науки.

11. Залучити соціальні механізми контролю за об'єктивністю інформації (ідеться про створення Web-порталу).

12. За результатами моніторингу організувати підтримку ВНЗ; надавати фінансову, консультативну, матеріально-технічну допомогу ВНЗ, спрямовану на забезпечення якості вищої освіти.

13. Через законодавство створити сприятливі умови для взаємодії вищої освіти з бізнесом.

14. Сформувати систему громадського контролю щодо забезпечення якості вищої освіти шляхом оприлюднення результатів моніторингу.

15. Забезпечити відкритість процедур моніторингу для ознайомлення громадськості з результатами діяльності вищого навчального закладу.

16. Звернути увагу на індивідуальну, самостійну, науково-дослідницьку роботу студентів.

17. Запровадити практику фінансового стимулювання ВНЗ (з додаткових джерел) за результатами оцінювання освітньої й наукової діяльності, які досягли високих значень якісних показників.

18. Упроваджувати навчання, орієнтоване на внутрішню мотивацію студентів; застосовувати особистісно орієнтований підхід в управлінні навчально-науковою і науково-дослідницькою діяльністю студентів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII // *Голос України*. — 2014. — № 148. — С. 9–19.

2. Концепція створення й забезпечення функціонування національної системи моніторингу якості освіти [електронний ресурс]. — Режим доступу : iitzo.gov.ua

3. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.02.2015 р. № 166 «Деякі питання оприлюднення інформації про діяльність вищих навчальних закладів» // *Вісник «Тестування і моніторинг в освіті»*. — 2015. — № 4/5. — С. 17–18.

4. Ковтунець В. В. Забезпечення якості вищої освіти у США / В. В. Ковтунець // *Вісник «Тестування і моніторинг в освіті»*. — 2015. — № 4/5. — С. 43–46.

5. Порядок проведення зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти // *Урядовий кур'єр*. — 2015. — № 160. — С. 12–14.

6. Стадний Є. Рейтинг прозорості національних університетів / Є. Стадний // *Вісник «Тестування і моніторинг в освіті»*. — 2015. — № 6. — С. 4–16.

Stepashko VolodimirOleksiyovich

**MECHANISMS DEMOCRATIZATION OF THE NATIONAL SYSTEM
OF QUALITY MANAGEMENT IN HIGHER EDUCATION**

The adaptive mechanisms of democratic national quality management system of higher education are considered: reconciling society needs, labour market with the needs and interests of consumers of educational services (employers, students); conditions for free choice, which are the results of adaptation of the quality management system of higher education to the needs and interests of consumers of educational services; state and public governance of higher education based on clarity and openness, guarantee the rights and freedoms of consumers of the educational process.